

*Πως θα μας φαινότανε αν μήνας έμπαινε μήνας έβγαине το κράτος κατέθετε στον λογαριασμό κάθε πολίτη, ανεξαρτήτως παραγωγικής δραστηριότητας, από 600 ευρώ να τα αξιοποιήσει όπως θέλει. Ο θιασώτης μιας τέτοιας ρηξικέλευθης πρότασης, του περίφημου Βασικού Εισοδήματος, Philippe van Parijs είναι σίγουρος ότι ένα τέτοιο αναδιανεμητικό εργαλείο θα βοηθήσει καταλυτικά τις σύγχρονες κοινωνίες συμπεριλαμβανομένης της χειμαζόμενης από την κρίση Ελλάδας. Μια πρόταση όμως πάντα έχει αντίλογο και η συγκεκριμένη δεν αποτελεί εξαίρεση.**

του **Γιώργου Καλλή****

26 με 28 Σεπτεμβρίου φιλοξενείται στην Αθήνα διεθνής συνάντηση για το βασικό εισόδημα με πλήθος διακεκριμένων ομιλητών, ακαδημαϊκών και ακτιβιστών. Η πρωτοβουλία πολιτών για το βασικό εισόδημα συγκέντρωσε πέρυσι 285.000 υπογραφές στην διακήρυξή της προς το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο**. Το βασικό εισόδημα δεν πρέπει να συγχέεται με τον ελάχιστο μισθό. Είναι μια πρόταση τόσο απλή όσο είναι και ριζοσπαστική. Ζητά την παροχή ενός βασικού εισοδήματος σε όλους τους πολίτες ενός κράτους, χωρίς προϋποθέσεις, ανεξαρτήτως δηλαδή από το αν κάποιος δουλεύει ή όχι, ανεξαρτήτως από την ηλικία του, ανεξαρτήτως από το αν λαμβάνει άλλα επιδόματα. Από την στιγμή που γεννιέσαι, το Κράτος σου εγγυάται ως πολίτη, ας πούμε ένα ποσό περί τα 600 ευρώ το μήνα, τα οποία θα μπαίνουν στον λογαριασμό σου έως ότου πεθάνεις.

Το βασικό εισόδημα είναι ένας ρηξικέλευθος θεσμός και οι θιασώτες του ευελπιστούν να γίνει η αιχμή του δόρατος για την μεταρρύθμιση και εξέλιξη του κοινωνικού κράτους, κάτι ανάλογο με τα αιτήματα για την κοινωνική ασφάλιση και την δημόσια υγεία τον περασμένο αιώνα. Η λογική του έγκειται στο ότι δεν νοείται στις σύγχρονες Δυτικές κοινωνίες, με τον πλούτο τον οποίο παράγουν, να υπάρχουν ακόμα άνθρωποι οι οποίοι δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες και να μην έχουν εξασφαλισμένα τα προς το ζην. Δεν δικαιολογείται με τόσο πλούτο να υπάρχει ακόμα φτώχεια. Ο εθνικός πλούτος είναι (εν μέρει) κοινό προϊόν, βασίζεται στην παρουσία και εργασία όλων μας, πέρα από το αν και πόσο αποτιμάται αυτή στην αγορά εργασίας. Ένα ελάχιστο εισόδημα το οποίο να εξασφαλίζει την επιβίωση μας το δικαιούμαστε όλοι ως πολίτες του κράτους του οποίου είμαστε μέλη. Μόνο μια πολιτεία με πολίτες οι οποίοι δεν ξοδεύουν όλες τις δυνάμεις τους στον καθημερινό αγώνα για επιβίωση δύναται να είναι πραγματικά δημοκρατική καθότι οικονομική ανασφάλεια συνεπάγεται και αδυναμία ουσιαστικής συμμετοχής στην πολιτική ζωή.

Σε αντίθεση με το επίδομα ανεργίας το οποίο κάποιος το χάνει αν εργαστεί, το βασικό εισόδημα δεν θέτει κανένα αντικίνητρο για όποιον θέλει να δουλέψει για να κερδίσει περισσότερα χρήματα.

Το βασικό εισόδημα φαντάζει επίκαιρο υπό συνθήκες κρίσης. Η εποχή της διαρκούς ανάπτυξης φαίνεται να φτάνει στο τέλος της και οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και της αυτοματοποίησης παράγουν στρατιές ανέργων που δεν μπορούν να απορροφηθούν από μια στάσιμη οικονομία. Το βασικό εισόδημα εγγυάται ότι κανείς δεν θα πέσει έξω από το δίκτυ ασφαλείας, αφού κανείς δεν ευθύνεται για το ότι η ανάπτυξη είναι αυτοκαταστροφική ή για το ότι με την τεχνολογική πρόοδο οι υπηρεσίες μας καθίστανται αχρείαστες. Ουσιαστικά το βασικό εισόδημα, όπως και η μείωση του ωραρίου εργασίας, είναι θεσμοί που προσπαθούν να μοιράσουν πιο ισορροπημένα τα οφέλη της τεχνολογικής προόδου. Το βασικό εισόδημα αφαιρεί το στίγμα της ανεργίας διότι, σε αντίθεση με ένα επίδομα ανεργίας, είναι διαθέσιμο σε όλους, πλούσιους και φτωχούς, εργαζόμενους και ανέργους. Έτσι κανείς δεν θα αισθάνεται αποτυχημένος επειδή το λαμβάνει αφού είναι ένα επίδομα που τον τιμά σαν πολίτη και το λαμβάνει από την στιγμή που έρχεται σε αυτό τον κόσμο.

Το βασικό εισόδημα, λένε οι υποστηρικτές του, ανοίγει την δυνατότητα της αυτονομίας. Οι πολίτες θα

έχουν την επιλογή πλέον να συμμετάσχουν αν θέλουν στην μισθωτή εργασία, ή αν το προτιμούν θα μπορούν να ζήσουν, λιτά, με το βασικό εισόδημα, με χρόνο στα χέρια τους για την οικογένεια τους ή την φροντίδα των άλλων, για εθελοντική εργασία στην αλληλέγγυα – μη εμπορική – οικονομία, για συμμετοχή στα κοινά ή, απλά, για Επικούρεια φιλία και σχόλη. Υπό αυτή την σκοπιά το βασικό εισόδημα είναι και οικολογικό αφού κάνει δυνατή μια ήπια ευημερούσα κοινωνία χωρίς ανάπτυξη.

Οι υποστηρικτές της πρότασης έχουν ακούσει τις απαντήσεις τους στις εύκολες κριτικές από τα δεξιά. Μα δεν θα αυξήσει την ανεργία αφού κανείς πια δεν θα έχει κίνητρο να δουλέψει; Όχι, αφού σε αντίθεση με το επίδομα ανεργίας το οποίο κάποιος το χάνει αν εργαστεί, το βασικό εισόδημα δεν θέτει κανένα αντικίνητρο για όποιον θέλει να δουλέψει για να κερδίσει περισσότερα χρήματα. Και φυσικά ο λόγος για τον οποίο εργαζόμαστε δεν είναι μόνο τα χρήματα, αν ήταν έτσι όλοι οι πλούσιοι κληρονόμοι θα ήταν άεργοι. Η ασφάλεια του βασικού εισοδήματος θα μας απελευθερώσει για να διοχετεύσουμε τις δυνάμεις μας σε δημιουργική απασχόληση, σε αντίθεση με την οικονομική ανασφάλεια η οποία μας εξαναγκάζει σε ανώφελα, αχρείαστα επαγγέλματα.

Μα πως θα χρηματοδοτηθεί το βασικό εισόδημα; Κυρίως από αλλαγές στην φορολογία. Το βασικό εισόδημα είναι κυρίως αναδιανεμητικό εργαλείο. Μια μελέτη για την Καταλονία υπολογίζει ότι ένα βασικό εισόδημα 664 Ευρώ το μήνα (133 Ευρώ για τους κάτω των 18) είναι εφικτό με έναν ενιαίο φόρο 49,57% σε όλα τα εισοδήματα (από εργασία και τόκους), πρόσθετο φόρο 15% σε εισοδήματα από κεφάλαιο, και μείωση άλλων επιδομάτων (π.χ. συντάξεις) κατά το ποσό του βασικού εισοδήματος. Σε σύγκριση με σήμερα, υπολογίζεται ότι οι νέοι φόροι σε συνδυασμό με το βασικό εισόδημα θα αυξήσουν τα εισοδήματα των κατώτερων τάξεων, ενώ το κόστος θα επιβαρύνει τους πιο πλούσιους. Για την μεγάλη πλειονότητα της μεσαίας τάξης δε η διαφορά θα είναι αμελητέα, αφού ότι πάρει σε βασικό εισόδημα θα το δώσει σε φόρους. Ουσιαστικά δηλαδή μιλάμε για μια αναδιανομή από το ανώτερο 10% προς το κατώτερο 10% με στόχο την εξάλειψη της ανασφάλειας και της φτώχειας. Θα δημιουργήσει αυτό πληθωρισμό ο οποίος θα αναιρέσει την αγοραστική αξία του εισοδήματος; Πιθανότατα όχι, αφού μιλάμε για αναδιανομή αγοραστικής δύναμης, και αν και οι φτωχοί καταναλώνουν μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος τους, οι πλούσιοι είναι αυτοί που συνήθως σπρώχνουν τις τιμές προς τα πάνω με την κατανάλωσή τους και τις επενδύσεις τους.

Κάποιες επιφυλάξεις και ενστάσεις στο βασικό εισόδημα

Αν για παράδειγμα το βασικό εισόδημα είναι να χρηματοδοτηθεί από την άντληση πετρελαίου, όπως γίνεται στην Αλάσκα, την μόνη χώρα στον κόσμο η οποία δίνει σήμερα – ένα μικρό – βασικό εισόδημα, τότε εγώ ως οικολόγος είμαι εναντίον.

Προσωπικά έχω άλλες ενστάσεις οι οποίες με κάνουν επιφυλακτικό με την πρόταση του βασικού εισοδήματος. **Πρώτον**, αν ήταν οι κυβερνήσεις να καταφέρουν να ελέγξουν επιτέλους τους φορολογικούς παραδείσους και να αναδιανείμουν προς τα κάτω μέρος του εισοδήματος των πλουσίων, αναρωτιέμαι αν η προτεραιότητα θα έπρεπε να είναι ένα βασικό εισόδημα και όχι η χρηματοδότηση και σωτηρία των υφιστάμενων θεσμών που εξασφαλίζουν βασικά δικαιώματα, όπως η πρόσβαση στην δωρεάν υγεία, παιδεία, και στους ελεύθερους χώρους ή η προσιτή πρόσβαση στην κατοικία και στις μαζικές μεταφορές. Γιατί τα 600 Ευρώ το μήνα να μην παν σε νοσοκομεία, σχολεία και τραμ;

Δεύτερον, δεδομένου ότι κάποιος δεν χάνει το βασικό εισόδημα συμμετέχοντας στην αγορά εργασίας, οι επιχειρήσεις θα μπορούν να ενσωματώσουν το εισόδημα στον μισθό που προσφέρουν. Αντί για παράδειγμα ο μισθός μου να είναι 2000 ευρώ το μήνα, του χρόνου, ο εργοδότης μου θα μπορεί να μου προσφέρει 1400, γνωρίζοντας ότι έχω και τα 600 από το βασικό εισόδημα. Ουσιαστικά έτσι το εισόδημα ενδέχεται να γίνει ένα επίδομα για τις επιχειρήσεις (αυτό δεν αναιρείται από την ανεξάρτητη θέσπιση κατώτατου μισθού, αφού το βασικό εισόδημα θα επηρεάσει και μισθούς ανώτερους του κατώτατου).

Τρίτον, η «αυτονομία» χρόνου εντός μια καταναλωτικής, καπιταλιστικής κοινωνίας είναι δίκαιο μαχαίρι. Τίποτα από μόνο του δεν μου λέει ότι αυτοί που θα πάρουν το βασικό εισόδημα θα το διαθέσουν σε ελεύθερο χρόνο για την φροντίδα των παιδιών τους ή των άρρωστων γονιών τους ή για να καλλιεργήσουν τον αστικό κήπο στην γειτονιά τους, και δεν θα το φάνε πίτσες μπροστά από την τηλεόραση, ή δεν θα το ξοδέψουν σε ταξίδια στη Μύκονο και την Ταϊλάνδη. Το βασικό εισόδημα παρέχει όντως μεγαλύτερες ευκαιρίες σε αυτούς που θέλουν μια ήπια αυτόνομη ζωή. Αλλά αν δεν αλλάξουν ευρύτερες συνθήκες, θεσμοί και αξίες, το βασικό εισόδημα από μόνο του δεν οδηγεί σε μια κοινωνία αυτονομίας. Δυστυχώς συχνά πυκνά οι υποστηρικτές του το παρουσιάζουν ως Κεϋνσιανό μέσο αναθέρμανσης της ζήτησης και της μαζικής κατανάλωσης, η οποία ούτε στην αυτονομία οδηγεί, ούτε οικολογική είναι.

Τέταρτον, με ανησυχεί η προοπτική μιας κοινωνίας εξαρτώμενης από το Κράτος για το βασικό της εισόδημα, κάτι που μπορεί να την κάνει συντηρητική, παθητική, αν όχι ανοικτή στην εκμετάλλευση άλλων χωρών, εφόσον αυτή εξασφαλίζει το δικό της εισόδημα. Σε αντίθεση επίσης με την παροχή δωρεάν δημόσιων και από-εμπορευματοποιημένων υπηρεσιών, όπως π.χ. η δωρεάν υγεία, το βασικό εισόδημα δεν αναιρεί τον πρωταρχικό ρόλο του χρήματος στην καθημερινότητά μας.

Τέλος με αυτό που σίγουρα δεν συμφωνώ είναι με την τάση κάποιων γνωστών υποστηρικτών της πρότασης να την βλέπουν ως αυτοσκοπό, και όχι ως ένα, ανάμεσα σε πολλά άλλα, μέσα προς έναν απώτερο στόχο, όπως ας πούμε η ισότητα ή η βιωσιμότητα. Αν για παράδειγμα το βασικό εισόδημα είναι να χρηματοδοτηθεί από την άντληση πετρελαίου, όπως γίνεται στην Αλάσκα, την μόνη χώρα στον κόσμο η οποία δίνει σήμερα – ένα μικρό – βασικό εισόδημα, τότε εγώ ως οικολόγος είμαι εναντίον. Αν είναι να εφαρμοσθεί όπως πρότεινε ο νεοφιλελεύθερος Μίλτον Φρίντμαν, δηλαδή υπό την μορφή επιστροφής φόρου (δηλαδή $600 \times 12 = 7200$ λιγότερο φόρο για όλους στο τέλος του χρόνου), είμαι εναντίον, αφού αυτό σημαίνει μείωση των εσόδων του κράτους και πιθανότατα άλλων δημόσιων δαπανών, χωρίς καμία αναδιανομή. Για τον Φρίντμαν ο στόχος φυσικά είναι η πλήρης ιδιωτικοποίηση του κοινωνικού κράτους και η μείωση της φορολογίας, και ενσωματώνει την πρόταση του βασικού εισοδήματος κατά τρόπο συμβατό με τον στόχο του. Δεν συμφωνώ λοιπόν με τον Philippe van Parijs, τον πιο γνωστό ακαδημαϊκό θιασώτη της πρότασης, ο οποίος υποστηρίζει ότι όπως και να' ναι, και όσο και να' ναι, ένα κάποιο βασικό εισόδημα είναι καλύτερο από το τίποτα και μια κάποια αρχή προς την σωστή κατεύθυνση. Εξαρτάται.

Εν κατακλείδι το βασικό εισόδημα είμαι μια ενδιαφέρουσα πρόταση, αλλά λειτουργική μόνο εντός ενός γενικότερου πλαισίου αλλαγών, και όχι από μόνο του. Η λογική της πρότασης, ότι δηλαδή παράγουμε αρκετά για να έχουμε όλοι εξασφαλισμένα τα βασικά, και ότι ένα πολιτισμένο Κράτος μπορεί και οφείλει να εξασφαλίσει τα ελάχιστα προς το ζην για όλους τους πολίτες του, με βρίσκει απολύτως σύμφωνο. Αν ο στόχος και ο σχεδιασμός ενός πακέτου πολιτικών οι οποίες περιλαμβάνουν και μια μορφή βασικού εισοδήματος γίνει με γνώμονα την αυτονομία, την οικολογία και την αναδιανομή του πλούτου και όχι την αναθέρμανση της κατανάλωσης ή την επιδότηση και αύξηση της μισθωτής εργασίας, τότε είμαι υπέρ. Αλλά μάλλον αντί για ένα βασικό εισόδημα πληρωτέο σε μετρητά, βρίσκω πιο ενδιαφέρουσα την πρόταση για **μια βασική δέσμη δικαιωμάτων (δωρεάν υγείας, παιδείας, φροντίδας, μετακίνησης, κατοικίας, διατροφής) εξασφαλισμένης από το Κράτος για όλους και χρηματοδοτούμενης από τον κοινό μας πλούτο.** Το γνωστό κοινωνικό κράτος δηλαδή.

**Το κείμενο αυτό αντλεί ιδέες από τις συζητήσεις της ομάδας Research & Degrowth στην Βαρκελώνη και από την υπό την επίβλεψη μου μεταπτυχιακή εργασία του Oscar Prieto Garcia.*

*** Ο Γιώργος Καλλής είναι καθηγητής πολιτικής οικολογίας και οικολογικών οικονομικών στο Αυτόνομο Πανεπιστήμιο της Βαρκελώνης*

Πηγή: greeklish.info